

รักษาศีลให้ถูกวิธี

ภาษิตเกี่ยวกับศีล

สัวาเสน โข มหาราช สิลั เวทิตัพพั

ตถจ โข ทีเขน อทฺธนา น อิตฺตเรณ

มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา

ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเณน.

ดูก่อนมหาบพิตร ศีล จะรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน

และจะรู้ได้ก็ต้องใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหน่อย

ต้องสังเกตกันให้ดีจึงรู้ ไม่สังเกตก็ไม่รู้

มีปัญหาจึงรู้ได้ ไม่มีปัญญาก็รู้ไม่ได้

ปฐิสัลลานสูตร ขุททกนิกาย อุทาน

พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ข้อ ๑๓๓ หน้า ๑๗๗

(พระพุทธองค์ตรัสแก่พระเจ้าปัสเสนทิโกศล)

สิลั อขรสา สาธุ

สทฺธา สาธุ อธิฏฺฐิตา

ปญฺญา นรานํ รตนํ

ปญฺญํ โจรเหติ หารียํ.

ศีลจะดี ก็เพราะไม่ขาดชำระ

ศรัทธาจะดีที่สุด ก็เมื่อตั้งมั่น

ปัญญา นั้นแหละเป็นรัตนะของนรชน

บุญ นำไปให้พ้นจากพวกโจรได้

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

พระไตรปิฎกเล่ม ๑๕ ข้อ ๑๖๑

สิลเมวิธ สิฏฺเฆล

อสมิ โลเก สุลิกฺขิตํ

สิลั หิ สพฺพสมฺปตฺตี

อุปนาเมติ เสวิตํ.

ท่านทั้งหลายพึงฝึกศึกษาศีลในศาสนานี้

ศีลอันบุคคลฝึกศึกษาดีแล้ว

สั่งสมดีแล้ว ในโลกนี้

ย่อมนำมาสมบัติทั้งปวงมาให้ได้

อวณณนจ อภิตติยจ ทุสสีโล ลภเต นโร
วณณํ กิตติ ปสํสยจ สทา ลภติ สีลวา.

การติเตียนและความเสียชื่อเสียง
คนทุศีลย่อมได้รับ
การยกย่อง ชื่อเสียง และการสรรเสริญ
ผู้มีศีลย่อมได้รับทุกเมื่อ

อาทิ สีลํ ปตัญญา จ กลยานานนจ มาตุกํ
ปมุขํ สพพมมานํ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

ศีลเป็นที่ตั้งมั่นเบื้องต้น
เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย
และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง
เพราะฉะนั้นพึงชำระศีลให้บริสุทธิ์

เวลา จ สํวรํ สีลํ จิตตสฺส อภิทาสนํ
ติตถนจ สพพพุธานํ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

ศีลคือความสำรวมระวัง เป็นเครื่องกั้นทุจริต
เป็นเครื่องทำจิตให้เร็งร่า
เป็นท่าข้ามสู่นิพพานของปวงพุทธะ
เพราะฉะนั้นพึงชำระศีลให้บริสุทธิ์

สีลํ พลํ อปฺปภูมิํ สีลํ อาวุธมุตฺตมํ
สีลํ อภารณํ เสฏฺฐํ สีลํ กวจฺมพฺภุตํ.

ศีลเป็นกำลังหาที่เปรียบมิได้
เป็นอาวุธอย่างสูงสุด
เป็นอาภรณ์อันประเสริฐ
เป็นเกราะอันน่าอัศจรรย์

สีลํ เสตฺถ มเสสฺสโก สีลํ คนฺโธ อนฺนุตฺโตโร
สีลํ วิเลปนํ เสฏฺฐํ เยน วาติ ทิโส ทิสํ.

ศีลเป็นสะพานอันทรงอำนาจ
เป็นกลิ่นหอมอย่างยอดเยี่ยม
เป็นเครื่องสำอางอย่างประเสริฐ
ผู้สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมหอมฟุ้งไปทั่วทุกทิศ

สีลั สมพลเมวคัค   สีลั ปาเถยยมุตตมัม
สีลั เสฏฐโฐ อติวาโท   เยน วาติ ทิโส ทิสัม.
    ศีลเป็นแหล่งรวมพลังชั้นเลิศ
    เป็นเสปียงเดินทางชั้นเยี่ยม
    เป็นผู้นำทางอย่างประเสริฐสุด
    เป็นเครื่องนำพาไปได้ทั่วทิศานุทิศ

อิธเว นินทัม ลภติ   เปจจาปาเย จ ทุมมโน
สพพตถ ทุมมโน พาโล   สีเลสุ อสมาทิโต.
    พาลชน ไม่ตั้งมั่นอยู่ในศีล
    อยู่ในโลกนี้ก็ถูกนินทา
    ตายไปแล้วก็ทุกข์โศกในอบายภูมิ
    มีแต่จะต้องเสียใจในทุกสถาน

อิธเว กิตติ ลภติ   เปจจ สคเค จ สุมโน
สพพตถ สุมโน ธีโร   สีเลสุ สุตมาหิโต.
    ธีรชน ตั้งมั่นอยู่ด้วยดีในศีล
    อยู่ในโลกนี้ก็แค่สรรเสริญ
    ตายไปแล้วก็สุขโสมนัสในสวรรค์
    มีแต่รื่นเริงใจในทุกสถาน

สีลเมว อิธ อคัค   ปญญาวา ปน อุตตโม
มนุสเสสุ จ เทเวสุ   สีลปญญาณโต ขยัม.
    ในโลกนี้ ศีลนี้แหละเป็นยอด
    และผู้มีปัญญานับว่าเป็นเยี่ยม
    ความชนะในมนุษยโลกและเทวโลก
    ย่อมมีได้เพราะศีลและปัญญา.

    สีลเวธรรคาถา ทวาทสกนิบาต
    เถรคาถา พระไตรปิฎกเล่ม ๒๖ ข้อ ๓๗๘

โย จ วัสดุศาสตร์ ชีวะ   ทุสสีโล อสมาหิโต
เอกาหิ ชีวิต์ เสยโย   สีลวานตสส ฌายิโน.

เป็นอยู่ตั้งร้อยปี
แต่ศีลไม่มี ใจไม่มั่น
เป็นอยู่เพียงชั่ววัน
แต่มีศีล ใจมั่น ประเสริฐกว่า

สหัสสวรรค ธรรมบท ขุททกนิกาย   พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ข้อ ๑๘ หน้า ๒๙

ยา มนุสเสสุ สมปตติ   ยา จ เทเวสุ สมปทา
น สา สมปนฺนสีลสส   อิจฺฉโต โหติ ทูลลภา.

สมบัติใดในมนุษย์
และสมบัติใดในเทวดา
เมื่อผู้ถึงพร้อมด้วยศีลปรารถนา
ก็ได้ไม่ยากเลย

อจฺจนตสนฺตา ปน ยา   อยํ นิพพานสมปทา
สมปนฺนสีลสส มโน   ตเมว อนุชาวติ.

อนึ่ง นิพพานสมบัติใด
อันสงบระงับสุดยอด
ใจของผู้ถึงพร้อมด้วยศีล
ย่อมแล่นไปสู่พระนิพพานนั้นเป็นแท้

สีลนิกะสิ วิสุทฺธิมรรค ภาค ๑ หน้า ๗๒

อันว่าเครื่องประดับทั้งหลายมีแก้วมุกดา แก้วมณี และพัสดราภรณ์เป็นต้น ย่อมงามแก่บุคคลในเวลาที่ยังเป็นหนุ่มสาวเท่านั้น เมื่อบุคคลทรงเครื่องประดับเหล่านั้นในเวลาที่ตนเป็นผู้แก่คร่ำคร่าแล้ว เพราะชรา ก็จะมีแต่คำก่อนว่า บุคคลนี้ย่อมปรารถนาจะเป็นเด็กแม่ในวันนี้ เห็นจะเป็นบ้า ดังนี้

ส่วนศีลหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะว่าศีลย่อมงามตลอดกาลเป็นนิตย์ คนทั้งหลายย่อมรักษาศีลในวัยเด็กก็ดี ในวัยกลางคนก็ดี ในวัยแก่ก็ดี ย่อมไม่มีผู้ที่จะกล่าวว่า มีประโยชน์อะไรด้วยศีลของบุคคลนี้ ดังนี้.

สารัตถปกาสินี ภาค ๑ อรรถกถาสังยุตตนิกาย

BUDSIR VI เล่ม 11 หน้า 89

ความหมาย

คำว่า **ถือศีล** พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ ให้ความหมายว่า **รักษาศีล**

คำว่า **รักษาศีล** ก็ให้ความหมายว่า **ระวังรักษาตนไม่ให้ประพฤตินิดศีล**

คำว่า **ศีล** ให้ความหมายไว้ว่า (ยกมาเฉพาะความหมายที่ต้องการ)

ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย

และบอกที่มาของศัพท์ว่า ภาษาสันสกฤต เขียน **ศีล** ว่า **ความประพฤติที่ดี** ภาษาบาลี เขียน **สีล**

มองผิดมุม

เมื่อพูดถึงศีล คนทั่วไปก็มักจะมองในแง่ลบ คือเห็นว่าเป็นข้อห้าม เป็นการบังคับ เป็นคำสั่งของพระที่ห้ามชาวบ้านไม่ให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ เป็นเรื่องที่น่าอึดอัด เป็นเรื่องของการทำอะไรผิดปกติวิสัยของมนุษย์ เมื่อมองมุมนี้ก็ย่อมจะไม่เกิดศรัทธาอดสาหะที่จะรักษาศีล เพราะรู้สึกว่าเป็นการฝืนใจ

บางคนอาจจะบอกได้ว่า ไม่รักษาศีลก็ไม่เห็นจะเป็นอะไร ไม่รักษาศีลคนก็อยู่กันได้เป็นปกติ ไม่เห็นจะเดือดร้อนอะไร รักษาศีลเสียอีกที่น่าจะขัดกับความเจริญของสังคม เพราะเมื่อห้ามไม่ให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ก็เท่ากับตัดโอกาสที่จะทำกิจการต่างๆ อันเป็นทางมาแห่งทรัพย์เงินทองเป็นต้น

เมื่อพูดว่า **รักษาศีล** หรือ **ถือศีล** คนทั่วไปมักจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องค่อนข้างผิดปกติ คือมองไปว่าใครถือศีลคนนั้นคือคนแก่วัด ไม่เหมือนชาวบ้านทั่วไป จะไปทำกิจกรรมทางโลกๆ กับใครก็ได้ มักถูกเรียกว่า พวกธัมมะธัมโม พวกเข้าวัดเข้าวา อันเป็นคำพูดที่กระเตียดไปทางล้อเลียน และได้มีความรู้สึกยกย่องนับถือแต่ประการใด บางทีถึงกับถูกมองว่าเป็นคนคร่ำครึ ไม่ทันโลก ไม่ทันสมัยไปเลย

ศีลตามความหมายที่แท้จริง

ศีลคืออะไร? ศีลตามความหมายที่แท้จริงก็คือ จิตเจตนาความตั้งใจแน่วแน่ ที่จะงดเว้นการกระทำบางอย่าง โดยเฉพาะการกระทำที่เป็นความชั่วความผิด หรือที่ก่อความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น

ศีลมิใช่ข้อห้ามที่ใครจะมากำหนดขึ้นเพื่อสั่งห้ามไม่ให้ใครทำนั่นทำนี่ แต่ศีลคือความสมัครใจของเจ้าตัวเองที่จะไม่ทำอะไรบางอย่าง

ในชีวิตจริง เรา**ไม่ต้อง**ทำอะไรตั้งมากมายหลายอย่างเป็นปกติอยู่แล้ว เช่นเราไม่ต้องกินเนื้อมนุษย์ เราไม่ต้องนุ่งหม้อผ้าที่ทอมาจากเมืองจีน เราไม่ต้องว่ายน้ำข้ามทะเล เราไม่ต้องป็นภูเขาหิมาลัย เราไม่ต้องกระโดดลงมาจากตึก เราไม่ต้องนอนกลิ้งกับพื้นดิน ฯลฯ

ถ้าจะให้บอกว่าตั้งแต่เกิดมาจนถึงวันนี้เราไม่ต้องทำอะไร หรือไม่เคยทำอะไรบ้าง ก็จะพบความจริงว่า สิ่งที่เราไม่ต้องทำนั้นมีมากกว่าสิ่งที่เราต้องทำเสียอีก

ก็ในเมื่อความจริงเป็นเช่นนี้ คือสิ่งที่เราไม่ต้องทำมีตั้งมากมายกายกองอยู่แล้ว จะแปลอะไรเล่า จะเป็นภาระอะไรหรือ ถ้าจะเพิ่ม “สิ่งที่เราจะไม่ทำ” เข้าไปอีกเพียงไม่กี่อย่าง

ศิลปะก็คือ สิ่งที่เราไม่ต้องทำเพียงไม่กี่อย่างนั่นเอง

เมื่อมองมุมนี้ การรักษาศิลปะจึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติวิสัยอะไรเลย ตรงกันข้าม การรักษาศิลปะจัดว่าเป็นเรื่องปกติอย่างยิ่งของมนุษย์เราเลยที่เดียว ดังที่ความหมายหนึ่งของคำว่า ศิลปะ ก็คือ ปกติ นั่นเอง การไม่รักษาศิลปะนั้น ต่างหากที่ผิดปกติ

หมายความว่า การที่เราทำอะไรเป็นปกติ หรือไม่ต้องทำอะไรที่ผิดปกตินั้นแหละคือ ศิลปะ

เพียงแต่มีการตกลงยอมรับกันอยู่ว่า “อะไร” ที่เราไม่ต้องทำนั้นควรจะเป็นอะไรบ้าง จึงจะเรียกกันว่า ศิลปะ - เท่านั้นเอง

รักษาศิลปะ ต้องทำเป็นพิธีหรือไม่?

ในบรรดาผู้ที่พอใจจะรักษาศิลปะนั่นเอง ก็ยังมีความเข้าใจในวิธีการรักษาศิลปะแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่ มักจะเข้าใจว่าการรักษาศิลปะจะต้องทำเป็นพิธีการหรือเป็นพิธีกรรมอะไรอย่างหนึ่ง เช่นยึดถือว่า จะต้องเริ่มต้นด้วยการไปวัด เอาดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระเสียก่อน จากนั้นก็ต้องอาราธนาศิลปะ พระให้ศิลปะ เราก็อำตามไปทีละข้อๆ จนครบจบกระบวนการ ต้องทำอย่างนี้จึงจะมีศิลปะ หรือเป็นการถือศิลปะที่ถูกต้อง ถ้าไม่ได้ไปวัด หรือไม่มีพระมาให้ศิลปะ ก็คิดว่าตัวเองไม่ได้ถือศิลปะ เพราะยังไม่ได้รับศิลปะจากพระ

ที่เบาขึ้นมาหน่อย แม้ไม่ได้ไปวัด หรือไม่ได้รับศิลปะจากพระ ก็ใช้วิธีเปล่งวาจาท่องคำสมาทานศิลปะออกมาดังๆ เชื่อว่าต้องทำอย่างนี้จึงจะเป็นการถือศิลปะ

ก็เหมือนกับคนส่วนหนึ่งที่คิดว่า ถ้าจะ ปฏิบัติธรรม ก็ต้องปลีกตัวปลีกเวลาออกจากกิจธุระประจำวัน และต้องหาที่สงบสงัดไม่มีใครหรืออะไรบกวน แล้วก็ต้องนั่งขัดสมาธิตัวตรง ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย หลับตา แล้วก็เริ่มกำหนดใจถึงอะไรอย่างหนึ่ง เช่น คำภาวนา ลมหายใจ หรืออาการยุบพองที่ท้องเป็นต้น นั่งอยู่อย่างนั้นเรื่อยไปจนสมควรแก่เวลา ทำอย่างนี้จึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรม

หรือไม่ก็ต้องออกจากบ้าน เดินทางไปยังวัดหรือสำนักที่จัดให้มีกิจกรรมปฏิบัติธรรม ต้องนั่งห่มด้วยเสื้อผ้าแบบนั้นแบบนี้ เช่นนั่งขาวห่มขาว ต้องทำกิจวัตรต่างๆ ตามตารางเวลาที่ผู้จัดเขากำหนดไว้ เป็นเวลาเท่านั้นเท่านั้นวัน ทำอย่างนี้จึงจะเป็นการปฏิบัติธรรม ยิ่งถ้าได้ไปกางกลดใต้ต้นไม้ ปูเสื่อนอนกับพื้นดิน ยิ่งเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นเลิศ ได้กุศลแรง

ถ้าไม่ได้ทำ หรือไม่ได้ไปทำอย่างที่ว่านี้ ก็ถือว่ายังไม่ได้ปฏิบัติธรรม

ก็คือถือว่า หรือเชื่อว่า การรักษาศิลปะปฏิบัติธรรมนั้นต้องทำเป็นพิธีการอะไรอย่างหนึ่งที่พิเศษไปจากชีวิตปกติ ถ้าไม่ได้ทำพิธีการที่ว่านั้น ก็ยังไม่ถือว่าได้มีการรักษาศิลปะปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมตามที่ว่ามานั้น อันที่จริงแล้วเป็นเพียง “การฝึกปฏิบัติธรรม” เท่านั้น ใช้สำหรับผู้ที่ยังไม่คุ้นเคย ยังใหม่อยู่ ยังไม่รู้จักรูปวิธีการปฏิบัติธรรม จึงต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยไว้ก่อน

เปรียบเหมือนคนที่ยังว่ายน้ำไม่เป็น ฝึกว่ายน้ำ ต้องมีห่วงยางหรือเสื้อชูชีพเพื่อมิให้จมน้ำ แต่พอรู้วิธีว่ายน้ำหรือว่ายน้ำเป็นแล้วก็ไม่จำเป็นต้องใช้ห่วงยางหรืออุปกรณ์อะไรให้เกะกะอีกต่อไป

การปฏิบัติธรรมก็เช่นนั้น พอรู้หลักรู้วิธีการแล้วก็ปฏิบัติได้ทุกสถานที่ทุกเวลาทุกอิริยาบถ คือปฏิบัติไปพร้อมๆ กับทำกิจธุระประจำวันนั่นเอง ไม่ต้องจัดเวลา แบ่งเวลา เลือกหาที่สงบสงัดให้ยุ่งยากอะไรเลย

มองอีกแง่หนึ่ง การปฏิบัติธรรมก็เหมือนการหายใจนั้นแหละ ไม่มีใครต้องหยุดงาน หยุดกิจธุระเพื่อไปหายใจที่ไหนเลย เราหายใจไปพร้อมๆ กับทำกิจวัตรต่างๆ ของเรานั้นเลยทีเดียวนั่นเอง

การรักษาศีลตามที่ว่ามาข้างต้นนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นการรักษาศีลตามรูปแบบ หรือทำเป็นพิธีการ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่คุ้นกันจนกระทั่งยึดถือว่าต้องทำแบบนั้นจึงจะเป็นการรักษาศีล

การที่ต้อง “ขอศีล” และมีพระ “ให้ศีล” นั้น เดิมทีเกิดจากคนที่ตั้งใจจะรักษาศีลยังไม่รู้ว่าจะต้องงดเว้นอะไรบ้าง หรือต้องไม่ทำอะไรบ้าง เมื่อไม่รู้ก็ต้องถามพระซึ่งถือกันว่าเป็นผู้รู้ คำ “ขอศีล” จึงมีความหมายในชั้นเดิมว่า *ขอให้พระบอกว่าจะต้องงดเว้นเรื่องอะไรบ้าง* และ “ให้ศีล” ก็คือ *คำบอกของพระว่าจะรักษาศีลต้องงดเว้นเรื่องนั้นเรื่องนี้*

เมื่อถามและบอกกันบ่อยเข้า การถามการบอกนั้นก็เลยกลายเป็นธรรมเนียม เรียกกันว่า “รับศีล” ใครจะรักษาศีลจะต้องไปขอให้พระบอก หรือ “รับศีล” จากพระเสียก่อน แม้กาลต่อมาจะเป็นที่รู้ทั่วกันแล้วว่ารักษาศีลต้องงดเว้นเรื่องอะไรบ้าง ก็ยังคงธรรมเนียม “รับศีล” นั้นไว้ในฐานะเป็นรูปแบบพิธีการอย่างหนึ่ง หนักๆ เข้าก็ถึงกับเกิดเป็นความเชื่อหรือยึดถือกันว่าต้องทำพิธีรับศีลก่อนจึงจะมีศีลได้

ถ้าถามว่า จะรักษาศีล จำเป็นต้องทำพิธีรับศีลก่อนหรือไม่ คำตอบก็คือ ไม่จำเป็น

การถือศีล หรือรักษาศีลนั้น สำเร็จได้ทันทีที่จิตเจตนางดเว้นเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาไหน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน และไม่ว่าจะได้เอ่ยถ้อยคำทำพิธีการอะไรหรือไม่ได้ทำพิธีอะไรเลยก็ตามที ก็เป็นศีลสมบูรณ์ไปเรียบร้อยแล้ว

แต่การรับศีลที่ทำเป็นพิธีนั้น คิดให้เป็นสาระก็ได้ คือเป็นการประกาศจะสัญญาให้มีผู้รู้เห็นเป็นพยานว่าเราจะงดเว้นการกระทำที่ไม่ดี หากจะล่วงละเมิด ก็จะได้ถูกคิดว่าได้ให้สัญญาต่อหน้าพระต่อหน้าคนทั้งหลายไว้แล้ว จะมาล่วงละเมิดกันง่ายๆ ได้อย่างไร ดังนี้ ก็จะช่วยให้เจตนางดเว้นนั้นหนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น

เพราะเห็นประโยชน์เช่นนี้ จึงเมื่อจะทำความดีอย่างใดๆ เช่น จะถวายทาน ฟังเทศน์ ฟังสวดมนต์ ท่านจึงให้มีการรับศีลเป็นส่วนหนึ่งของพิธีนั้นๆ ด้วยเสมอ

ผู้ที่รักษาศีลจึงต้องแยกแยะให้ถูก คือ จะรักษาศีล ไม่จำเป็นต้องทำเป็นพิธี แต่จะเอาการรับศีลไปเป็นส่วนหนึ่งของพิธีบำเพ็ญบุญต่างๆ ก็เป็นการสมควร

รักษาศีลในความหมายที่ถูกต้อง

การถือศีล หรือรักษาศีลนั้น สำเร็จได้ทันทีที่จิตเจตนางดเว้นเกิดขึ้น *จิตเจตนางดเว้นนั้น* เรียกเป็นคำพระว่า *วิริติ* แปลว่า *การเว้น, งดเว้น, เจตนาที่งดเว้นจากความชั่ว* ท่านจำแนกลักษณะการวิริติไว้ ๓ แบบ คือ

๑ สัมปตตวิริติ เว้นได้ซึ่งสิ่งที่ประจวบเข้า

๒ สมาทานวิริติ เว้นด้วยการสมาทาน

๓ สมุจเฉทวิริติ เว้นได้โดยเด็ดขาด

สัมปตตวิริติ หมายถึงการเว้นเมื่อประสบซึ่งหน้า คือไม่ได้สมาทานศีล หรือตั้งใจละเว้นมาก่อน แต่เมื่อประสบเหตุอันจะทำให้ทำความชั่วหรือละเมิดศีลเข้าเฉพาะหน้า ก็ละเว้นได้ในขณะนั้นเอง เช่นจะฆ่าก็ได้ แต่ไม่ฆ่า จะหยิบฉวยเอาเสียก็ได้ แต่ไม่เอา จะดื่มของมีนเมาที่เห็นอยู่ตรงหน้านี้เสียก็ได้ แต่ไม่ดื่มไม่เสพ อย่างนี้เรียกว่า สัมปตตวิริติ เป็นการรักษาศีลได้วิธีหนึ่ง

สมาทานวิริติ หมายถึงการเว้นด้วยการสมาทาน คือ ได้ตั้งใจที่จะไม่กระทำไว้ก่อนแล้ว เมื่อประสบเหตุที่จะให้ทำความชั่ว ก็งดเว้นได้ตามที่ตั้งใจไว้แล้ว อย่างนี้เรียกว่า สมาทานวิริติ เป็นการรักษาศีลได้วิธีหนึ่ง และเป็นวิธีที่คนทั่วไปปฏิบัติกันอยู่ โดยเชื่อว่าจะรักษาศีลก็ต้องสมาทานก่อน ต่อมาก็เลยกลายเป็นพิธีการรับศีลอย่างที่นิยมทำกันอยู่ทุกวันนี้

สมุจเฉทวิริติ หมายถึงการเว้นด้วยตัดขาด เป็นการเว้นความชั่วได้เด็ดขาดเพราะไม่มีกิเลสที่จะเป็นเหตุให้ทำความชั่วนั้นๆ เกิดขึ้นในใจอีกต่อไป คือเมื่อสภาพจิตสูงคงที่ถึงระดับหนึ่งแล้ว ความตั้งใจที่จะไม่ทำความชั่ว ความผิดก็จะเกิดมีขึ้นเองตามธรรมดา จะมีเหตุหรือไม่มีเหตุให้ล่วงละเมิด จะรับศีลจากพระมาแล้วหรือไม่ได้รับ ก็ไม่มีจิตคิดจะล่วงละเมิดอยู่แล้ว เรียกว่า รักษาศีลโดยอัตโนมัติ ก็ได้ ผู้ที่จะรักษาศีลหรือมีศีลตามวิธีสมุจเฉทวิริติ นี้ได้ ก็คือพระอรหันต์บุคคลตั้งแต่ชั้นโสดาบันขึ้นไป

เมื่อเอาลักษณะวิริติเข้าไปจับ ก็เป็นอันได้ความว่า เกณฑ์ที่จะตัดสินว่าเป็นศีล มีศีล หรือรักษาศีลนั้นก็ขึ้นอยู่กับการณ์ไม่ล่วงละเมิดนั่นเอง

ถ้าไม่ล่วงละเมิดโดยตัดสิ้นใจได้เฉพาะหน้า ก็เป็นศีลแบบสัมปตตวิริติ

ถ้าไม่ล่วงละเมิดเพราะได้สมาทานคือตั้งใจไว้ก่อนแล้ว ก็เป็นศีลแบบสมาทานวิริติ

ถ้าไม่ล่วงละเมิดเพราะนิสัยใจคอไม่มีความคิดจะล่วงละเมิดเป็นปกติอยู่แล้ว ก็เป็นสมุจเฉทวิริติ

สรุปว่า การไม่ล่วงละเมิดนั่นเองเป็นตัวศีลที่แท้จริง

คำแนะนำสำหรับผู้จะรักษาศีล

เมื่อมีศรัทธาจะรักษาศีล ควรปฏิบัติดังนี้

๑ ศึกษารายละเอียดของศีลแต่ละข้อ ไม่ว่าจะป็นศีล ๕ ศีล ๘ หรือศีลอุโบสถ เพื่อให้รู้ว่าจะต้องงดเว้นเรื่องอะไรบ้าง โดยเฉพาะเงื่อนไขหรือองค์ประกอบที่จะใช้ตัดสินว่า ทำอะไรแค่ไหนจึงจะนับว่าเป็นการล่วงละเมิด (คือที่พูดกันว่า ศีลขาด)

อนึ่ง มีข้อคิดว่า เรื่องที่ควรงดเว้น ๕ เรื่อง (ศีล ๕) นั้น เป็นเพียงมาตรฐานกลางที่ยอมรับกันว่าไม่ควรทำหรือไม่ควรละเมิด เพราะก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นในจุดที่สำคัญ (ชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง ผลประโยชน์ ความกระทบกระทั่งเพราะขาดสติ) ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกมากที่ไม่ได้กำหนดไว้เป็นศีล แต่ก็ควรงดเว้นเพราะก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นด้วยเช่นกัน ตัวอย่างง่ายๆ เช่นการส่งเสียงดัง การเกะกะก้าวร้าว การกีดกันสาธารณูปโภคเพื่อประโยชน์ส่วนตัว เป็นต้น แม้จะถือเคร่งครัดใน ๕ เรื่อง แต่ถ้าไปก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นในเรื่องอื่นอีกตั้งมากมาย ก็ไม่อาจจะภาคภูมิใจได้เลยว่าข้าพเจ้าเป็นคนรักษาศีล เพราะฉะนั้นจึงต้องพิจารณาถึงผลที่มุ่งหมายของการรักษาศีลให้รอบด้านด้วย

ส่วนศีล ๘ นั้น นอกจากเว้นการก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นในเรื่องดังกล่าวแล้ว ยังมุ่งที่จะขัดเกลากายตนเองมิให้พอกพูนความหลงเสพสุขติดสບายเป็นสำคัญ จึงควรพิจารณาด้วยว่า นอกจาก ๓ เรื่องที่เพิ่มขึ้นมาจากศีล ๕ แล้ว ยังมีอะไรที่ควรงดเว้นเพื่อขัดเกลากายตนเองให้เข้มข้นยิ่งขึ้นไปอีก

ที่ชวนคิดตรงนี้ก็เพราะไหนๆ ก็มีศรัทธาจะรักษาศีลแล้ว จึงควรรักษาด้วยสติปัญญา พงษ์ไปถึงผลที่มุ่งหมายของการรักษาศีลให้เห็นชัดเจน มิใช่ถือตรงแบบเถรตรง ยึดติดอยู่กับตัวหนังสือหรือถ้อยคำอย่างเคร่งครัดจนลืมไปว่าเรารักษาศีลเพื่ออะไร

๒ เมื่อรู้รายละเอียดแล้ว ก็ประเมินตนเองว่า สามารถจะรักษา คืองดเว้นตามศีลข้อไหนได้บ้าง ถ้าเป็นศีล ๕ และศีล ๘ อาจเลือกรักษาเฉพาะข้อที่แน่ใจว่าสามารถปฏิบัติได้จริงๆ แต่เฉพาะศีลอุโบสถมีข้อกำหนดว่าต้องรักษาให้ครบทั้ง ๘ ข้อ

๓ ศีล ๕ และศีล ๘ สามารถรักษาได้ทุกวันเวลา เฉพาะศีล ๕ นั้นควรรักษาทุกวัน แต่ในวันพระถ้าจะรักษาเพียงศีล ๕ ผู้รู้ท่านแนะว่า ควรจะรักษาศีลข้อ ๓ ของศีล ๘ คือ **อพรหมจริยา** แทน **กาเมสุมิจฉาจารา** พูดตรงไปตรงมาก็คือ วันพระควรงดเว้นกิจกรรมทางเพศทั้งสิ้น คนแต่ก่อนงดวันโกนอีกวันหนึ่งด้วยซ้ำไป ดังสำนวนที่ตำหนิคนที่ทำอะไรพร่าเพรื่อทุกวันไม่รู้จักหยุดเสียบ้างว่า “วันโกนไม่ละ วันพระไม่เว้น”

เฉพาะศีลอุโบสถนิยมรักษาในวันที่กำหนดว่าเป็นวันอุโบสถ (จำไว้ง่ายๆ ก่อนว่า คือ วันพระ ส่วนรายละเอียดต่างๆ ค่อยศึกษาทีหลัง)

๔ เมื่อตกลงใจได้แน่แล้วว่าจะรักษาศีลอะไร ก็ตั้งจิตเจตนางดเว้นเรื่องนั้นๆ ได้ทันที และถือว่าสำเร็จเป็นศีลตั้งแต่นั้น โดยไม่จำเป็นต้องทำพิธีตองอะไรอีกเลย

๕ หากจะมีพิธีรับศีล โปรดเข้าใจให้ถูกต้องว่า เราไม่ได้ทำพิธีเพื่อให้สำเร็จเป็นศีล เพราะศีลสำเร็จไปเรียบร้อยแล้วตั้งแต่เริ่มตั้งจิตเจตนา พิธีรับศีลมีความหมายเพียงเป็นการบอกกล่าวให้มีผู้รู้เห็นเป็นพยานด้วยเท่านั้น ถ้าจะทำ ก็เป็นการดี แต่ถึงจะไม่ทำ ก็เป็นศีลอยู่แล้ว (การรับศีลที่ทำกันในพิธีต่างๆ นั้น เป็นสิ่งที่ดีและควรทำ ต้องขออภัยตรงนี้ ประเดี๋ยวจะเข้าใจเตลิดไปว่าหนังสือนี้คัดค้านพิธีรับศีล)

ปัญหาน่าคิด

ขอฝากปัญหาน่าคิดไว้ ๒ เรื่อง คือเรื่องคำว่า วิสูง วิสูง กับเรื่องมีศีลขาดดีกว่าไม่มีศีลจะขาด

เรื่องคำว่า วิสูง วิสูง

เรื่องนี้เกิดมาจากข้อสงสัยที่ว่า คำว่า วิสูง วิสูง รัทกษณ์ตถายะ ในคำอาราธนาศีล ๕ นั้นมีความหมายว่าอย่างไร

คำว่า วิสูง แปลว่า แยก มีความหมาย ๒ นัย คือ แยกออกจากส่วนใหญ่ นัยหนึ่ง และ แยกส่วนใหญ่ ออกเป็นส่วนย่อย อีกนัยหนึ่ง

แยกออกจากส่วนใหญ่ หมายถึงแยกส่วนหนึ่งออกไปจากส่วนใหญ่ เช่นในคำว่า วิสูงคามสิมา หมายถึงเขตอุโบสถ ซึ่งมีความหมายว่าเป็นส่วนที่แยกออกจากพื้นที่ของทางบ้านเมือง (เขตอุโบสถเป็นแผ่นดินของพระศาสนาที่ทางราชการอนุญาตให้แยกออกมาจากบ้านเมือง ทำนองเดียวกับที่ตั้งสถานทูตต่างประเทศที่เข้ามาตั้งอยู่ในประเทศไทย ก็ถือว่าพื้นที่ตรงนั้นเป็นแผ่นดินของประเทศนั้น) ตามนัยนี้ ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ เพียงว่ามีส่วนหนึ่งแยกออกไป นี่เป็นความหมายหนึ่งของ วิสูง

แยกส่วนใหญ่ออกเป็นส่วนย่อย หมายถึงเอาส่วนใหญ่ทั้งหมดมาแยกเป็นส่วนย่อยๆ ตามนัยนี้ เมื่อแยกแล้ว ก็ไม่มีส่วนใหญ่เหลืออยู่อีกต่อไป คงมีแต่ส่วนย่อยๆ ที่เคยรวมกันเป็นส่วนใหญ่ นี่ก็เป็นความหมายหนึ่งของ วิสูง

ในคำอาราธนาศีล ๕ ใช้คำว่า วิสูง วิสูง ซ้ำ ๒ ครั้ง เท่ากับบอกว่า แยก แยก แสดงว่า วิสูง ในที่นี้จึงมีความหมายตามนัยที่ ๒ คือ แยกส่วนใหญ่ออกเป็นส่วนย่อย

คำถามคือ แยกอะไรออกเป็นส่วนย่อย ? ตามที่เข้าใจกันทั่วไปก็ว่า แยกศีลทั้ง ๕ ข้อ ออกเป็นข้อๆ โดยมีคำอธิบายว่า ไม่ถือรวมกันเป็นพวงทั้ง ๕ ข้อ แต่แยกถือเป็นข้อๆ และมีการขยายความต่อไปว่า การถือรวมกันทั้ง ๕ ข้อนั้นถ้าไปละเมิดศีลข้อใดข้อหนึ่งเข้า (คือศีลขาดไปข้อหนึ่ง) ถือว่าขาดหมดทั้ง ๕ ข้อ แต่ถ้าแยกถือเป็นข้อๆ ศีลขาดข้อใด ก็ขาดเฉพาะข้อนั้น

มีผู้รู้ยกอุปมาเปรียบเทียบไว้ว่า การถือรวมกันทั้ง ๕ ข้อ เหมือนเหรียญ ๕ บาท ถ้าหายก็คือหายหมดทั้ง ๕ บาท ส่วนการแยกถือเป็นข้อๆ เหมือนเหรียญบาท ๕ เหรียญ อันไหนหายก็หายเฉพาะอันนั้น อันอื่นยังอยู่
อุปมานี้ช่วยให้เห็นภาพชัดเจนดีมาก

แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้น มีปัญหาว่า ถือรวมกันทั้ง ๕ ข้อคือถืออย่างไร และแยกถือเป็นข้อๆ คือถืออย่างไร (พูดง่าย ทำยาก)

ศีลนั้นสำเร็จได้ด้วยที่ตั้งจิตเจตนาจนตถวัน ถ้ามว่า ตั้งจิตเจตนาอย่างไรเรียกว่าถือรวมกันทั้ง ๕ ข้อ และตั้งจิตเจตนาอย่างไรเรียกว่าแยกถือเป็นข้อๆ

ในศีล ๕ มีการตั้งเจตนาอยู่ ๕ เรื่อง คือ ไม่ฆ่า ไม่ลัก ไม่ผิดลูกเมียใคร ไม่พูดปด และไม่เสพของมีนเมา ถ้ามว่า ถือรวมกับแยกถือกันปฏิบัติต่อเรื่องทั้ง ๕ เรื่องนี้ต่างกันตรงไหน

ถือรวม ก็ต้องหมายถึงว่าถือหมดทั้ง ๕ ข้อ ใช่หรือไม่ แล้ว แยกถือ เล่า มิใช่ถือหมดทั้ง ๕ ข้อดอกหรือ ?
จึงต้องถามอีกทีว่า ปฏิบัติต่างกันตรงไหน ?

และตามเหตุผลที่ควรจะเป็นนั้น เมื่อลวงละเมิดข้อไหน ก็ควรจะมีคือเสียหายเฉพาะข้อนั้น แต่ทำไมจึงว่า ศิลปินไปข้อหนึ่ง เท่ากับขาดหมดทุกข้อ

คนทำผิดเพราะไปฆ่าเขากระต่ายเดียว แต่ถูกตัดสินว่าผิดเพราะลักทรัพย์ด้วย ประพฤติผิดลูกเขาเมียใครด้วย พุดปดด้วย และเสพสุราเมรัยด้วย ทั้งๆ ที่ไม่ได้ทำ การตัดสินเช่นนี้จะสมเหตุสมผลหรือ

จะเห็นได้ว่า เอาเข้าจริงๆ แล้ว พุดกันเพลินไป ก็ฟังกันเพลินไปได้ แต่พอจะลงมือปฏิบัติเข้าจริงๆ ไม่รู้ว่าทำอย่างไรจึงจะให้เห็นว่าแตกต่างกัน เพราะทั้งถือรวมทั้งแยกถือก็ปฏิบัติเท่ากันเหมือนกันทุกประการ

อันที่จริงการรักษาศิลปะแบบที่เรียกว่า *ถือรวม* นั้น ท่านมีข้อกำหนดที่ชัดเจนอยู่แล้ว *เฉพาะศิลปะอุโบสถ* เท่านั้น ดังมีคำจำกัดความว่า *อัญญาจะสมันนาจะตั้ง อุโปสะถึง* ซึ่งแปลว่า *อุโบสถศิลปะประกอบด้วยองค์แปด* นั้น หมายความว่า จะรักษาศิลปะอุโบสถ ต้องถือรวมหมดทั้ง ๘ ข้อ จะเลือกถือเป็นบางข้อแล้วก็บอกว่า *ข้าพเจ้าถือศิลปะอุโบสถ* ดังนี้หาได้ไม่ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ถ้าผู้รักษาศิลปะอุโบสถไปบริโภคอาหารในเวลาวิกาลเข้ากระต่ายเดียว มีโทษเท่ากับได้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เสพสุราเมรัย ไปจนถึงนั่งนอนบนที่นอนสูงที่นอนใหญ่ ผิดครบหมดทั้ง ๘ กระต่าย อย่างที่พุดกันว่า ขาดข้อเดียวเท่ากับขาดหมดทุกข้อ แต่หมายความว่า ถ้าลวงละเมิดข้อใดข้อหนึ่งเข้า อุโบสถก็เสีย คำว่า *อุโบสถก็เสีย* นี้ หมายถึงความเป็นศิลปะอุโบสถบกพร่องไป ไม่บริสุทธิ์บริบูรณ์ มิได้แปลว่าขาดข้อเดียวเท่ากับขาดหมดทุกข้อดังที่มักจะเข้าใจกัน

ส่วนศิลปะ ๕ ศิล ๘ นั้น ไม่มีข้อกำหนดว่าจะต้องถือรวมกันหมดทั้ง ๕ ข้อ ๘ ข้อ เมื่อไม่มีข้อกำหนด ก็แปลว่าไม่มีระบบหรือกฎเกณฑ์ที่จะต้องมาถือรวมหรือแยกถืออย่างที่เราเข้าใจกัน

ตอนนี้คำถามก็คือ แล้วคำว่า *วิสูง วิสูง รักษาณัตถายะ* ซึ่งแปลว่า *เพื่อต้องการจะรักษาแยกๆ กัน* นั้นจะมีความหมายว่าอะไร ?

ผมขอเสนอทฤษฎีดังต่อไปนี้

คำว่า *วิสูง วิสูง รักษาณัตถายะ* ซึ่งแปลว่า *เพื่อต้องการจะรักษาแยกๆ กัน* มีความหมาย ๒ นัย คือ

ถ้าเล็งไปที่ศิลปะ หมายความว่า *แยกศิลปะออกเป็นข้อๆ* แล้วเลือกถือเป็นบางข้อ นัยหนึ่ง

ถ้าเล็งไปที่ตัวบุคคลที่จะรักษาศิลปะ หมายความว่า *แยกคนออกเป็นพวกๆ* นัยอีกนัยหนึ่ง

เหตุผลที่ต้องแยกศิลปะออกเป็นข้อๆ แล้วเลือกถือเฉพาะบางข้อก็เพราะว่าศิลปะแต่ละข้อปฏิบัติยากง่ายแตกต่างกันออกไป ศิลปะ ๕ มี ๕ ข้อก็จริงอยู่ บางข้องดเว้นได้ง่าย แต่บางข้อถึงงดเว้นได้ยาก พระพุทธศาสนาให้เสรีภาพในการปฏิบัติอยู่แล้ว ในคำอาราธนาศิลปะครั้งนี้จึงเท่ากับขอโอกาสที่จะเลือกรักษาเป็นบางข้อตามศรัทธา และตามความสามารถของผู้รักษา

ส่วนเหตุผลที่ต้องแยกคนออกเป็นพวกๆ ก็ทำนองเดียวกันนั่นเอง หมายความว่าในบรรดาคนที่มารวมกันขอศิลปะนั้นบางคนสามารถรักษาได้ครบทุกข้อ แต่บางคนสามารถรักษาได้เพียงบางข้อ จึงต้องบอกกล่าวแก่พระสงฆ์ผู้ให้ศิลปะให้ทราบไว้เป็นเบื้องต้นว่า คนที่มารับศิลปะกันอยู่นี้ไม่สามารถจะรักษาศิลปะครบ ๕ ข้อได้หมดทุกคน จึงต้องขอแบ่งออกเป็นพวกๆ เช่นพวกที่รักษาได้ข้อเดียวบ้าง ๒ ข้อ ๓ ข้อ หรือ ๔ ข้อบ้าง ตลอดจนพวกที่

สามารถรักษาได้ครบทั้ง ๕ ข้อก็มี และในจำพวกที่รักษาได้ไม่ครบทั้ง ๕ นั้นจะรักษาข้อไหนได้บ้างก็ขอให้กันไป ตามความสามารถของแต่ละคน

ทั้งหลายทั้งปวงนี้ก็เพื่อมิให้เกิดการเข้าใจผิดกันขึ้นว่า ข้อศีล ๕ ก็ต้องรักษาได้ครบ ๕ ข้อทุกคน อีกทั้งมิ ให้เป็นการกล่าวเท็จต่อพระสงฆ์ เพราะเวลาอาราธนาศีลนั้นบอกพระท่านไปชัดเจนว่า “ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ พวกข้าพเจ้าขอศีล ๕”

อาจมีคำแย้งย้อนว่า ก็เมื่อรู้อยู่แล้วว่าจะรักษาศีล ๕ ไม่ได้ครบทั้ง ๕ ข้อหมดทุกคนเช่นนี้แล้ว ทำไมไม่ขอ เฉพาะข้อที่จะรักษาได้

คำแย้งนี้ตอบได้ง่ายที่สุด คือ ไม่สามารถจะแยกขอเป็นข้อๆ ได้ เพราะไม่มีทางจะทราบได้ว่าใครจะรักษา ข้อไหนกันบ้าง และตามความเป็นจริงแล้วคนที่สามารถรักษาได้ครบทั้ง ๕ ข้อก็ย่อมจะมีอยู่ในที่นั้น จึงเป็นอันว่า ต้องขอศีลทั้ง ๕ ข้ออยู่นั่นเอง หมายความว่าขอเต็มไว้ก่อน ผู้รักษาศีลก็ไปแยกกันเองว่าใครจะรักษาได้กี่ข้อ

ความหมายของ วิสุง วิสุง ทั้ง ๒ นัยนี้ย่อมสอดคล้องกันเป็นอันดี คือ แยกศีลเป็นข้อๆ ก็เพื่อให้เหมาะแก่ ผู้รักษา และแยกผู้รักษาเป็นพวกๆ ก็เพื่อให้เหมาะแก่ศีล เป็นการให้เสรีภาพในการปฏิบัติธรรมคำสอนตาม ศรัทธาสามารถของผู้ปฏิบัติ อันเป็นหลักการของพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุผลดังแสดงมานี้ จึงขอเสนอแนะว่า แม้ในคำอาราธนาศีล ๘ ก็ควรมีคำว่า วิสุง วิสุง รักษาตถา ยะ ด้วย จึงจะเป็นการดี หมายความว่า ข้อศีล ๘ ข้อ แต่ผู้รักษาขออนุญาตแบ่งกันเป็นพวกๆ บางพวกอาจรักษา ได้ ๖ ข้อ บางพวกรักษาได้ ๗ ข้อ และบางพวกก็สามารถรักษาได้ครบทั้ง ๘ ข้อ ทำนองเดียวกับศีล ๕ นั่นเอง

ส่วนศีลอุโบสถมี วิสุง วิสุง ไม่ได้อยู่แล้ว เพราะต้องรักษาให้ครบทั้ง ๘ ข้อ ตามคำที่ว่า อัมมัญจะสะมะมัน นาเคตัง อุโปสะถัง ซึ่งแปลว่า อุโบสถศีลประกอบด้วยองค์แปด

เรื่องมีศีลขาดดีกว่าไม่มีศีลจะขาด

ความข้อนี้ผู้มีนิยมยกไปกล่าวอ้างอิงกันมาก และขยายความในเชิงเปรียบเทียบว่า เหมือนคนนุ่งผ้าขาด ดีกว่าคนไม่มีผ้าจะนุ่ง

ปัญหาคิดก็คือ การเปรียบเทียบ ศีล ว่าเหมือนกับ ผ้า นั้นสมเหตุสมผลหรือไม่ โดยเฉพาะตรงแง่มุม ที่ว่า มีศีลเหมือนมีผ้าจะนุ่ง ไม่มีศีลเหมือนไม่มีผ้าจะนุ่ง

ถ้อยคำที่น่าคิดก็อยู่ตรงที่ว่า มีผ้าจะนุ่งกับไม่มีผ้าจะนุ่งนั้นต่างกันแน่ แต่ ศีลขาด กับ ไม่มีศีล ต่างกัน อย่างไร ? ตรงนี้ต้องจำกัดความหมายให้ดี มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นการพูดเพลนไป ฟังเพลนไป แต่ผิดธรรมะโดยไม่รู้ตัว

ศีลขาด คืออย่างไร ศีลขาดก็คือล่วงละเมิดในเรื่องที่ได้ตั้งจิตเจตนาไว้ว่าจะไม่ทำ คือมีการกระทำผิดศีล เกิดขึ้น เช่นตั้งจิตเจตนาว่าจะไม่ฆ่า แต่ไปฆ่าเข้า นี่คือศีลขาด พูดสั้นๆ ว่า ศีลขาดก็คือล่วงละเมิดศีล

แล้ว ไม่มีศีล ละคืออย่างไร ไม่มีศีลก็คือไม่ได้ตั้งจิตเจตนาไว้แต่อย่างใดทั้งสิ้นว่าจะงดเว้นการกระทำอย่าง นั้นอย่างนี้ตามข้อกำหนดของศีล มีเหตุให้ฆ่าได้ ก็ฆ่า ลักได้ก็ลัก อย่างนี้เป็นต้น ก็คือมีการกระทำผิดศีลเกิดขึ้น เช่นเดียวกับกรณีศีลขาด ถ้าจะพูดสั้นๆ ก็ต้องพูดเหมือนกันนั่นเองว่า ไม่มีศีลก็คือล่วงละเมิดศีล

เป็นอันว่า ศีลขาดก็คือล่วงละเมิดศีล และ ไม่มีศีลก็คือล่วงละเมิดศีล

ก็แปลว่า **ศิลปินกับไม่มีศิลปินเหมือนกันนั่นเอง** ก็ในเมื่อเป็นพฤติกรรมเดียวกันเช่นนี้แล้ว จะว่า **ศิลปินดีกว่าไม่มีศิลปินจะขาด** ได้อย่างไร คำกล่าวนี้จึงฟังดูมคทายดี แต่ไม่สมเหตุสมผล

ปัญหาน่าคิดอีกแง่หนึ่งก็คือ ที่เราพูดกันว่าคนนั้นคนนี้เป็นคนไม่มีศิลปิน เรามักจะเข้าใจกันว่า เขาคคนนั้น ไม่ได้ไปวัด ไม่ได้สมาทานศีล (รับศีล) ไม่ได้แสดงตนว่าเป็นคนธัมมะธัมโม ถือศีลฟังธรรม ใครเป็นแบบนี้เราก็มักว่าเป็นคนไม่มีศิลปินคนหนึ่ง

ทีนี้ถ้าคนชนิดที่ว่านี้เขาก้อยู่ของเขาไปตามปกติ คือไม่ได้เข้าวัดรับศีลฟังธรรม ได้แต่ทำมาหากินของเขาไปตามเรื่อง แต่ก็ไม่ได้ฆ่าใคร ไม่ได้ลักขโมยของใคร ไม่ได้ผิดลูกเขาเมียใคร ไม่ได้พูดปดมดเท็จกับใคร และไม่ได้เสพของมีเงินมาใดๆ ใครไปถามเขาว่าถือนศีลหรือเปล่า เขาก็บอกไปตามตรงว่าไม่ได้ถือน ศีลหน้าตาเป็นยังไงเขาก็ไม่รู้จัก หรือหนักไปกว่านั้นเขาอาจจะไม่ได้นับถือศาสนาพุทธด้วยซ้ำไป สมมุติว่าคนที่ว่ามานี้ชื่อ นาย ก

ทีนี้ ถ้ามีใครคนหนึ่ง ชื่อ นาย ข ถือนศีล ๕ แล้วศิลปินไปข้อหนึ่ง สมมุติว่าไปดื่มสุราเข้า เราจะพูดได้ไหมว่า **นาย ข คนนี้ดีกว่า นาย ก คนนั้น** ตามทฤษฎีที่ว่า **ศิลปินดีกว่าไม่มีศิลปินจะขาด** ?

แน่นอน เราพูดเช่นนั้นไม่ได้เลย ทั้งนี้เพราะตามพฤติกรรมนั้น นาย ก ต่างหากที่ “ดีกว่า” นาย ข เพราะนาย ก ไม่ได้ดื่มสุรา

เพราะฉะนั้น ถ้าเรายังรักที่จะพูดคำคม **ศิลปินดีกว่าไม่มีศิลปินจะขาด** ก็ควรจำกัดความหมายกันให้ชัดๆ ก่อนว่า **ศิลปิน** คือล่วงละเมิดไปบ้าง แต่ก็ยังมีศีลเหลืออยู่ ส่วน **ไม่มีศิลปิน** นั้นล่วงละเมิดหมดทุกข้อ คือไม่มีศีลเหลืออยู่เลย

และต้องเตือนกันไว้ด้วยว่า ใครมีศีลหรือไม่มีศีลนั้น ตัดสินกันที่พฤติกรรม (**ล่วงละเมิดหรือเปล่า**) หาใช่ดูกันที่พิธีกรรม (**รับศีลหรือเปล่า**) ไม่

หรือไม่ก็พูดเสียใหม่ว่า **มีศีลบางข้อ ดีกว่าไม่มีศีลเลยสักข้อ** คำนี้ถึงจะไม่คมคาย แต่รับรองว่าไม่ชวนให้เกิดความเข้าใจผิดอย่างแน่นอน

คำอาราธนาศีล

สำหรับศีล ๕ ว่าดังนี้

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

คำอาราธนาศีล ๘ ก็เหมือนกัน เปลี่ยนแต่ **ปัญจะ** เป็น **อัญจะ**

คำอาราธนาศีลอุโบสถ

มะยัง ภันเต / ติสระเณนะ สะหะ / อัญจะคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต / ติสระเณนะ สะหะ / อัญจะคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ

ตติยัมปิ มะยัง ภันเต / ติสระเณนะ สะหะ / อัญจะคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ

เบญจศีล

ปาณาติปาตา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากอันทำสัตว์มีลมหายใจให้ตกลงไป
อะทินนาทานา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากอันถือเอาซึ่งสิ่งของอันเจ้าของไม่ได้ให้แล้ว
กาเมสุ มิจฉาจารา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากการประพฤติดิในกามทั้งหลาย
มสุวาทา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากอันกล่าวปด
สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความ
ประมาท / คือเสพสุรา เมรัย และของมีนเมา

องค์เบญจศีล

องค์ ในที่นี้หมายถึงองค์ประกอบที่จะวินิจฉัยว่า เป็นการล่วงละเมิดศีล หรือทำให้ศีลข้อนั้นๆ ขาดแล้ว
หรือยัง

ปาณาติบาต มีองค์ ๕ คือ

- ๑ ปาโณ สัตว์มีชีวิต
- ๒ ปาณะสัญญิตา ตนรู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต
- ๓ วัระกะจิตตัง จิตคิดจะฆ่า
- ๔ อุปักกะโม ทำความเพียรที่จะฆ่า
- ๕ เตนะ มะระณัง สัตว์ตายด้วยความเพียรนั้น

อะทินนาทาน มีองค์ ๕ คือ

- ๑ ประปะริคคะหิตัง ของอันเจ้าของหวงแหน
- ๒ ประปะริคคะหิตะสัญญิตา ตนรู้ยู่ว่าของอันเจ้าของหวงแหน
- ๓ เถยยะจิตตัง จิตคิดจะลัก
- ๔ อุปักกะโม ทำความเพียรที่จะลัก
- ๕ เตนะ หะระณัง ได้ของนั้นมาด้วยความเพียรนั้น

กาเมสุมิจฉาจาร มีองค์ ๔ คือ

- ๑ อะคะมะนิยะวัตถุ วัตถุอันไม่ควรถึง (บุคคลต้องห้าม)
- ๒ ตัสสมิง เสวะนะจิตตัง จิตคิดจะเสพในวัตถุอันไม่ควรถึงนั้น
- ๓ เสวะนัปปะโยโค ความพยายามในอันเสพ
- ๔ มัคเคนะ มัคคะปะฏิปัตติอะริวาสะนัง ยังมรรคให้ถึงมรรคหยุดอยู่

มุตาวาท มีองค์ ๓ คือ

- ๑ วิสังวาทะนะจิตตัง จิตคิดจะพูดให้ผิด
- ๒ ตัซโซ วายาโม เพียรกล่าวปดออกไป
- ๓ ประรัสสะ ตะทัดถะวิชานะนัง ข้อความที่ตนพูดนั้นคนอื่นรู้เข้าใจ

สุราฯ มีองค์ ๔ คือ

- ๑ มัชชะภาโว ความเป็นของมีนเมา มีสุราเป็นต้น
- ๒ ปาทุกัมมะตาจิตตัง จิตใคร่จะดื่มกิน คือเสพของมีนเมา
- ๓ ตัซโซ วายาโม เพียรพยายามเกิดแต่จิตนั้น
- ๔ ตัสสะ ปานัง ดื่มน้ำเมานั้นให้ล่วงไหลล้าคอเข้าไป

ศีลแปด/อุโบสถศีล

ปาณาติปาตา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากอันทำสัตว์มีลมหายใจให้ตกลงไป

อะทินนาทานา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากอันถือเอาซึ่งสิ่งของอันเจ้าของไม่ได้ให้แล้ว

อะพรหมจะริยา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์

มุตาวาทา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากอันกล่าวปด

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท / คือเสพสุรา เมรัย และของมีนเมา

วิกาละโภชะนา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากอันกินในเวลาวิกาล

นัจจะ คิตะ วาทิตะ วิสุกะทัสสะนะ/มาลา คันธะ วิเลปะนะ ธารณะ มัณทะนะ วิภูสะนัฏฐานา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรีและดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล / ทัดทรงประดับตกแต่งร่างกาย ด้วยดอกไม้ ของหอม เครื่องทาเครื่องย้อม และเครื่องผิดผิวต่างๆ

อุจจาสะยะนะมหาสะยะนา เวระมะณี / เจตนาเครื่องเว้นเสียจากการนั่งนอนเหนือที่นอนสูงและที่นอนใหญ่

องค์ศีลแปด/อุโบสถศีล

(ปาณาติปาต อทินนาทาน มุตาวาท และ สุราฯ เหมือนศีล ๕)

อพรหมฯ มีองค์ ๓ คือ

- ๑ ตินณัง มัคคานัง อัญญะตะระธา วัตถุอันตนประพฤติล่วงในมรรคทั้ง ๓ มรรคใดมรรคหนึ่ง
- ๒ ตัสมิัง เสวะนะจิตตัง จิตคิดจะเสพในมรรคทั้ง ๓ นั้น
- ๓ มัคเคนะ มัคคะปะฏิปัตติ เมื่อเสพทำมรรคใดมรรคหนึ่งให้ถึงกันในที่ชุ่มประมาณเท่าเมล็ดงา

วิกาลโภชน มีองค์ ๔ คือ

๑ วิกาลเวลา ล่วงตั้งแต่ตะวันเที่ยงแล้วไป

๒ ยาวะกาลิกะตา อาหารและลูกไม้ที่เป็นของเคี้ยวและกัด

๓ อัชโหมหะระณะปะโยโค ประโยคกลืนกิน (ลงมือกิน)

๔ เตะ อัชโหมหะระณัง กลืนให้ลวงไหลล้าคองลงไปด้วยประโยชน์ (อาหารลวงล้าคองไปตามเจตนาที่จะกินนั้น)

นัจจะคิตะฯ มีองค์ ๓ คือ

๑ นัจจาทิตา ความเป็นการเล่นมีพอร่าเป็นต้น

๒ ทัสสะนัตถายะ คมะมะนัง ไปเพื่อต้องการจะดู

๓ ทัสสะนัง กิริยาที่ได้เห็น

มาลาฯ มีองค์ ๓ คือ

๑ มาลาทินัง อัญญะตะระตา ดอกไม้ ของหอม เครื่องทา เครื่องย้อม และเครื่องประดับ อันใดอันหนึ่ง

๒ อะนุญญาตะการะณาภาโว เหตุที่พระพุทเจ้าทรงอนุญาตไม่มี คือทาของหอมคิดจะแก้เจ็บก็หาไม่ได้

๓ อะลังกะตะภาโว ทัดทรงประดับกายด้วยจิตคิดจะประดับ

อุจจาฯ มีองค์ ๓ คือ

๑ อะกัปปิยะธาระตา ทรงเครื่องลาดมีนุ่และสำลีภายในและวิจิตรงามต่างๆ

๒ ปะมาณาทิกันตะมัญจะปีฐะตา เตียงตั้งมีเท้าสูงเกินประมาณ คือเกินสิบนิ้วหนึ่งกระเบียดข้างไม้

๓ อะภินิสิตะนัง วา อะภินิปะชชะนัง วา นั่งหรือนอนบนเตียงตั้งหรือเครื่องลาดนั้น

ศึลกับศาสตร์

พราหมณ์หนุ่มชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่ง จบการศึกษาจากสำนักตักกสิลา เข้าแข่งขันแสดงศาสตร์ คือ ความรู้ความสามารถ เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้ากรุงพาราณสี จึงทรงตั้งไว้ในตำแหน่งปุโรหิต รับราชการเป็นที่โปรดปรานอย่างยิ่ง นอกจากทรงศาสตร์โดดเด่นแล้วปุโรหิตหนุ่มผู้นี้ยังรักาศิล ๕ อย่างเคร่งครัดอยู่เป็นนิตย์ด้วย

อยู่มาปุโรหิตเกิดความสงสัยขึ้นว่า ที่พระราชาทรงโปรดปรานตนเป็นอันมากนั้นเพราะมีศาสตร์ หรือ เพราะมีศึลกันแน่ เพื่อจะทดสอบหาความจริง วันหนึ่งจึงไปที่พระคลังหลวง ทำเป็นเดินดูนั้นนี้อยู่ครู่หนึ่งแล้วก็หยิบเหรียญกษาปณ์ที่เจ้าพนักงานวางไว้เพื่อตรวจนับติดมือไปอันหนึ่ง เจ้าพนักงานเห็นก็ไม่กล้าว่าอะไรเพราะเกรงใจ

วันต่อมาก็ไปอีก แล้วก็หยิบเหรียญกษาปณ์ออกไปอีก เจ้าพนักงานก็ยังไม่กล้าว่าอะไร บุโรหิตไปทำเช่นนั้น เป็นครั้งที่สาม คราวนี้เจ้าพนักงานร้องเอะอะขึ้นแล้วช่วยกันจับตัวไปกราบทูลพระราชว่าบุโรหิตผู้นี้เป็นโจร

บุโรหิตกราบทูลชี้แจงว่า ข้าพระองค์มีความสงสัยว่า ศีลกับศาสตร์อะไรประเสริฐกว่ากัน บัดนี้ข้า พระองค์ไม่มีความสงสัยแล้ว ศีลนี้แหละประเสริฐกว่าศาสตร์

บุโรหิตกราบทูลแล้วก็ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตออกบวชเป็นดาบส ไปเจริญพรตอยู่ในป่าหิม พานต์ สำเร็จฉนสมาบัติ สิ้นอายุแล้วไปเกิดในพรหมโลก

เก็บความจาก อรรถกถา **สีลวิมังสชาดก** ปัญจนินบาต

BUDSIR VI เล่ม 38 หน้า 470 - 474